

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות

ממורינו ראש הישיבה הגאון רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

"לעסוק בדברי תורה"

הדרך לזכות לעריבות התורה - לעשות אותה לעסק' ולא להתעניין בדברים אחרים

באבות דר' נתן אי' רבי יהודה בן אילעי אומר, כל העושה תורתו עיקר ומלאכתו טפלה עושיין אותו עיקר לעולם הבא, וכל העושה תורתו טפלה ומלאכתו עיקר עושיין אותו טפלה לעולם הבא, וביאר רבינו יונה (אבות פ"א משנה ט"ו) 'ר"ל אף על פי שלא עשה עבירה ולא עשה התורה עיקר - אפילו אם היה ראוי להיות בגן עדן - טפל יהיה שמה'.

נשמת האדם רוצה להתרומם

האדם הוא חציו מלאך וחציו בהמה (גמ' חגיגה טו.), מצד אחד הנשמה רוצה לעלות ולהתרומם ומן הצד השני הגוף מושך את האדם ארצה, והתפקיד המוטל עליו הוא להתחבר לחלק העליון שבקרבו, להכיר מהו באמת וכן לחיות את החיים המרוממים.

בספר מגיד מושרים מובא שהמגיד ביאר למרן הבית יוסף מהו כף הקלע, שאין זה סתם עונש בעלמא שהנשמה נזרקת מהתם להכא אלא מלחמה בין הנשמה והגוף, הנשמה מושכת לעלות למעלה, אך כיון שהגוף הוא זה ששלט באדם בעודו בחיים - דורש הוא את חלקו ומושך בכח את הנשמה למטה. כמו כן גם הנאות העולם הזה עצמן, שמהן האדם נהנה בחיי חיותו, מושכות כל אחת זה מכאן זה מכאן, מצד אחד הנאת האכילה, מן הצד האחר הנאת הכבוד וכו', וכך הנשמה מטלטלת שוב ושוב בלי למצוא מנוחה. **'כי בדרך טבע במקום שהוא חושב ומהרהר שם נדבקת נפשו'.**

כיון שכן, הדרך לעשות את התורה ל'קבע' ולהכיר בה כחלק מהחיים, היא לעזוב את חפצי הגוף בחייו ולדבוק ברוחניות, שאז נשמת האדם תתגלה בתוכו ותראה לו מה הם החיים וכיצד צריכים לחיות אותם.

אמרו בשם החפץ חיים שלעתיד לבוא לא יקראו לבני האדם בשמותיהם הפרטיים, אלא בשם המסכת שאותה למדו, למי שלמד יבמות יקראו 'ר' יבמות', למי שלמד שבת 'ר' שבת', מי שלמד סדר נשים 'ר' נשים' ומי שלמד ש"ס 'ר' ש"ס... והסיבה היא משום שהשם הוא המהות של האדם, וכאשר האדם לומד תורה היא הופכת להיות המהות שלו, כעת הוא גברא וחפצא של תורה. הוא התורה והתורה היא הוא.

מאידך, אם האדם יעסוק כל ימיו בתאוות העולם הזה לזלול ולסבוא, הוא יתחבר לחומריות הגוף ויהפוך להיות גוף בעצם עצמותו. לעתיד לבוא יקראו לו על שם הסיר שממנו אכל, או על שם הארנק, שבו שמר את כספו היקר לו מכל... אדם כזה, שראשו ורובו היה שקוע בהבלים, גם אם ילמד תורה ויזכה לגן עדן, ודאי שלא יישב במרכז. הרי הוא יהיה אז 'חפצא' של עולם הזה ותו לא, ואם כן כך ראוי לו, להיות 'טפילה' לעולם הבא.

ומפי השמועה מסופר, שפעם בא לפני האדמו"ר מקוצק זקן אחד, והאדמו"ר השמיע בקולו כעין צפצוף שמגרשים בו את העכברים. הזקן לא הבין מה ארע, אך כשפנה שוב אל הרבי - שוב נשמע אותו קול. לא ידע הזקן להשיב עצות בנפשו, ופנה אל משמשו של הרבי, הרה"צ רבי הירש טומשווער זצ"ל, שהיה גברא רבה. הלך ר' הירש יחד עם הזקן, והנה שוב עשה הרבי את אותו הקול... כשנשאל הרבי מה ראה על ככה, השיב - אינני רואה כאן יהודי, אני רואה עכבר... התברר שאותו אדם היה דבוק במידת הקמצנות, ומשכך, כאשר הבחין הרבי בפניו לא ראה שם צורת אדם, אלא סימן של עכבר. הקמצנות של הזקן היתה טבועה בתוך מהותו, עד שמי שידע לראות - ראה זאת גם כלפי חוץ... מאידך אם האדם זוכה להדבק בחיים רוחניים, בחיי תורה, הרי הוא מתרומם על כל ברכה ותהילה, הוא נהפך בכל מהותו להיות 'איש תורני' והתורה נהפכת לדבר האהוב עליו יותר מכל חמודות שבעולם.

כך ראינו לדוגמא אצל מרן הגרא"מ שך זצ"ל, שהיה מסובל ביסורים עד אין קץ משא עשרה בני אדם, אולם תמיד היה מלא חיות ושמחה, והדבר שהיה מחייה אותו יותר מכל הוא מה שהיה חוזר ואומר (אני שמעתי זאת מפיו פעם אחת, אך משמשו הרב יחזקאל אסחייק שיחי' מעיד שכך היה אומר פעמים רבות), "הנה עוד מעט אני הולך למות, ואז בשמיים אפגוש את רבי עקיבא, ואני אשאל אותו שם את כל קושייתי והוא יענה לי תשובות על כולן אחת לאחת", וזו היתה לו השאיפה העזה ביותר.

אאמו"ר זצ"ל, עשור לפני פטירתו, לקה בהתקף לב פתאומי וחירף מאד (הדבר היה בתוך שינתו, ואנו גילינו זאת מיד בשעה שש בבוקר, כשילפתע ראינו שאינו קם בשעה הקבועה...). הוא מיד הובהל לבית החולים, וכמה רגעים לפני שאיבד את ההכרה שאלנו מה הוא רוצה, והוא אמר בשארית כוחותיו - גמ' עירובין...

באבות דר' נתן אי' רבי יהודה בן אילעי אומר, כל העושה תורתו עיקר ומלאכתו טפלה עושיין אותו עיקר לעולם הבא, וכל העושה תורתו טפלה ומלאכתו עיקר עושיין אותו טפלה לעולם הבא, וביאר רבינו יונה (אבות פ"א משנה ט"ו) 'ר"ל אף על פי שלא עשה עבירה ולא עשה התורה עיקר - אפילו אם היה ראוי להיות בגן עדן - טפל יהיה שמה'.

מתבאר אם כן שגם אם אדם קרא ושנה ומצד מעשיו הוא ראוי להיות בגן עדן, מכל מקום אם עשה 'תורתו טפלה ומלאכתו עיקר' - 'עושיין אותו טפלה לעולם הבא'. לנו אין את האפשרות לדעת מה בדיוק הכוונה 'טפלה לעולם הבא', אך עדיין יש צורך להבין מהו הפירוש 'מלאכתו עיקר ותורתו טפלה', ומדוע העונש על זה הוא ה'טפלות' בעזה"ב.

והנה המימרא באבות דר"ג מובאת שם בשם רבי יהודה בר אילעי, ובש"ס מצינו עוד ג' מימרות אחרות מרבי יהודה בר אילעי. שתיים מהן בגמ' ברכות (לה): "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן משום רבי יהודה ברבי אלעאי, בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן עראי זו וזו נתקיימה בידן, דורות האחרונים שעשו מלאכתן קבע ותורתן עראי זו וזו לא נתקיימה בידן".

השניה, "ואמר רב"ח אר"י משום רבי יהודה ברבי אלעאי, בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים, דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר".

עוד מימרא שלישית מצינו בסנהדרין (כ.): "יראת ה' היא תתהלל זה דורו של רבי יהודה ברבי אלעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אלעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה", וראשית יש לבאר מהו הענין של 'תורתן קבע ומלאכתן עראי', ו'תורתו עיקר ומלאכתו טפילה', ונראה כי יתכן שניים שיושבים ועוסקים בתורה במשך אותן שעות ואותה איכות, אולם ההבדל ביניהם הוא הבדל שמים וארץ. אצל האחד - החיים הם הדברים בטלים, ורק שיש גם את התורה, שהיא דבר שצריכים לעשות אותו במשך שעות ארוכות ביום. אך אצל השני, החיים הם התורה, אלא שלעיתים הוא נצרך להתעסק בדברים בטלים.

יתכן שאותם שני בני אדם יקבלו בדיוק את אותו שכר בעולם הבא, הרי שניהם כאמור למדו אותו הדבר, אולם בעוד הראשון יישב במרכז ויהיה עיקר, חבירו יחשב 'טפילה' בעולם הבא, הוא יישב בפניה צדדית ולא יקבל את השכר בתורת 'עיקר'.

ה'קבע' וה'עראי' אינם נקבעים לפי מספר שעות ביום, אלא לפי נקודת המבט. מה האדם מחשיב כעיקר, מה תופס אצלו מקום, מה הם החיים עבורו, ומה לעומת זאת רק תוספת ומכרחת, עוד משוה שצריכים לעשות, אין לא החיים בעצמם. פעם שאלו את הגר"ח מוואלוז'ין מה עושים בישיבה. ענה רבי חיים, 'אוכלים וישנים'... כי מה ש'עושים' בישיבה הוא רק אכילה ושינה, אבל מה ש'לומדים' בה הרי זה החיים בעצמם. כל הישיבה נועדה אך ורק ללמוד וללמוד, אלא שגם אוכלים וישנים בה, וזה מה ש'עושים' בין לבין. בדיוק כפי שאי אפשר לענות ש'נושמים' ו'חיים' בישיבה כך לא שייך לומר שלומדים בה, הדברים הם היינו הך.

אין לכא' הבדל הנראה לעין בין מי שמחשיב את התורה לעיקר ובין מי שמחשיב אותה לטפל, אך יש אחד שהוא המודד. והוא מה עושה האדם בדברים שאין בהם חיוב, והוא רשאי להפטר מהם, האם הוא מקיים אותם בכל זאת, כי הם החיים שלו, והוא רוצה אותם ומעוניין בהם, או שמא הוא מתעלם מהם וממשיך הלאה.

זהו הקשר בין שתי המימרות שהביא רבי יוחנן בברכות בשם רבי יהודה בר אילעי, האחת 'דורות הראשונים עשו תורתן קבע ומלאכתן ארעי' וכו', והשניה 'דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמון כדי לחייבן במעשר, דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גגות דרך חצרות דרך קרפיפות כדי לפטרן מן המעשר'.

החילוק בין שני הדורות נעוץ באותה נקודה, הדורות הראשונים החשיבו את התורה כעיקר החיים ואצלם היא היתה הכל, לכן הם לא חיפשו דרך להפטר ממנה. מה שאין כן הדורות האחרונים החשיבו את התורה לארעי ומשום כך חיפשו כל דרך אפשרית להפטר מחיובי התורה, ואם כי הכל היה בהיתר - אולם הדבר הוכיח שאצלם התורה היא לא החיים.

אדם שבבין הסדרים מוצא פורקן לעצמו ומרגיש שכעת הוא נהנה באמת, סימן שאת זה הוא מחשיב כחיים האמיתיים. אם התורה היתה אצלו תורת

וכבר סופר, שבימי האחרונים של אמו"ר הוא שכב בבית החולים מחוסר הכרה, ויעצו לנו הרופאים להשמיע באוזניו מוזיקה האהובה עליו, ואנו לא ידענו את נפשנו - מוזיקה מאן דכר שמה אצל אבא... ואני נכנסתי אל החדר פנימה ופתחתי משניות טהרות והתחלתי ללמוד באותו הניגון של אבא שבו היה לומד, וכעבור כמעט רגע תוך כדי שהייתי שקוע בלימודי נזעקה האחות אל החדר ואמרה **שהמוניטור מצפץ והגרפים מטפסים אל על**, מי גרם לדבר הזה, ואילו אני המשכתי בשלי וכן המשיך הדבר כשעה ומחצה עד שסגרת את הספר, ובאותו הרגע שיצאתי מיד חזר המוניטור למצבו הקודם. זו המנגינה שהוא אהב...

בצורה הזו, של הכרת החיים כפי שהם באמת, זוכים ל'תורה קבע ומלאכה ארעי', יודעים שאלו הם החיים הטובים ביותר, ומזלזלים בכל משהו אחר. מכאן נוכל להבין את המימרא השלישית "שקר החן זה דורו של משה ויהושע, והבל היופי זה דורו של חזקיה, יראת ה' היא תתלהל זה דורו של רבי יהודה ברבי אילעאי, אמרו עליו על רבי יהודה ברבי אילעאי שהיו ששה תלמידים מתכסין בטלית אחת ועוסקין בתורה", הסיבה שדורו של ר"י בר אילעי היה גדול עוד יותר מדורות הדעה שקדמו לו, לא היה מחמת כמות התורה שעסקו בה, אלא מחמת הצורה שהחשיבו את התורה ובזו לכל דבר אחר. באותו דור לא החשיבו את עניני הגוף, כל אחד נתן את טליתו לשני ולא דרש כלום לעצמו, וכך הם ישבו ועסקו בתורה, תורה של קבע.

הדרך לחוש בעריבות התורה - להתנתק מה'נייעס'

נמצא שהדרך להתייחס נכון לעולם היא להביט על הגשמיות בצורה הנכונה. לא לעסוק בדברים בטלים במבט של עיקר, אלא רק בתורת דבר

"אפשר לאדם בעוה"ז להיות כמלאך לרגעים"

(שיחת של"ס משנים קודמות)

משהו ממוצע ביניהם. ופירושה של דברים, כי הנה כל אדם מורכב וגוף ונשמה, נשמה חשובה ועליונה - שהיא חלק אלוך ממעל, וגוף - שהוא בהמי וארצי, גשמי ועכור, ומלבד הגוף והנשמה אין לו עוד חלק נוסף, ובמשך כל ימי חייו, ביד האדם לבחור במה הוא חפץ, האם רוצה הוא להיות כמלאך, שחלק הנשמה שבו ישלוט על הגוף, או שמא ח"ו להיות כבהמה - שגופו החומרי הוא זה אשר ישלוט על נשמתו.

ושתי ברירות אלו, ברירות יחידות הם, כי אם אדם בוחר לחיות חיי מלאך - החלק הבהמי שבו לא ישלוט עליו כלל, ואם בוחר לחיות חיי בהמה - החלק העליון שבו לא ישלוט עליו כלל, אך לא שייך שאדם יחיה חיי אמצע, בין מלאך לבהמה, וכמו שאמר שלמה עליו השלום (משלי ט"ו - כ"ד), "אורח חיים למעלה למשכיל, למען סור משאול מטה", הדרך היחידה לסור משאול מטה, היא רק ע"י "אורח חיים למעלה למשכיל", ואם לא יהיה את אורח חיים - על כרחך שהאדם יהיה בשאול מטה.

ולפיכך מבוואר, כי הנה רק אדם אשר מוסר את כל היותו לעסק התורה, הוא זה אשר מביא את חלק הנשמה שבו, מתרומם ל"אורח חיים למעלה" ונדבק בבוראו, כאחד ממלאכי השרת, וכל החזו"א "כי אפשר לאדם בעוה"ז להיות כמלאך לרגעים". לעומת זאת, מי שאינו קבוע בעסק התורה - שלא מוסר את עצמו אליה ולא עוסק בה בעמל, הרי הוא נשלט מיידית ע"י החלק הבהמי שבו, החלק הפחות ביותר ששייך, ואף אם לומד תורה מעט זעיר שם זעיר שם - מ"מ יורד לשאול מטה, מאחר ולא יתכן להיות תלוי בשלב ביניים אמצעי, בין מלאך לבין בהמה.

עלינו לקבוע עיתים לתורה. קביעת עיתים זה לא רק למי שלומד רק שעה ביום. גם בן תורה שהוגה בה יום ולילה, מוכרח שיהיו לו זמנים קבועים שבהם הוא ילמד ברציפות, ויהי מה. בכל מצב שהוא, כעת צריך ללמוד. ישנה תופעה מרגיזה ביותר, כשיש ברית מילה בשעה 10:00 בבוקר. מי מגיע? העזרת נשים ריקה כמעט לחלוטין, משום שהנשים עובדות ולא יכולות להגיע. ובגברים - זה תלוי: מי שמלמד בחיידר - לא נמצא, כי מה לעשות, יש לו עבודה. אז מי כן נמצא? האברך כולל, כי לו אין עבודה, אז אין לו שום בעיה להגיע לברית, וזה מובן מאליו. למה אנחנו מסתכלים על התורה כ'ברירת מחדל', כשאין משהו לעשות - לומדים? זו הסתכלות פסולה. יש למישהו חתונה של אח בחיפה, מה עושים? לא נורא, הערב לא נלמד, וגם מחר צריך להשלים שניה. אז אולי במקום לוותר על הלימוד **תוותר על השינה, או על האכילה, או על התפילה (תפילה זה דרבנן)?** אבל יש דברים שלא שייך לוותר עליהם. אז מדוע על התורה אנחנו מרגישים שקל לנו לוותר? התורה זה החיים שלנו, צריך לקבוע עיתים לתורה!

יעזור השי"ת לכ"א מאיתנו ליזכר באמת להחשיב את התורה לעיקר, ובה יהיה כל עסקנו, שאז, לא רק שזוכה האדם לעצם הלימוד, אלא הוא זוכה גם ששוב לא פוקדים אותו כל הספיקות והלבטים הקיימים לפעמים אצל לומדי התורה, כיצד ללמוד ומה לעשות וכו', כי מי שדבוק בתורה, והיא חייו, אין שום מחיצות ומפריעים המפרידים בינו לבינה, ותמיד תמיד כל ראשו שקוע בתוך תוכה, עד שמלכתחילה לא עולים בליבו כל ההרהורים - הטרודים את חיבור נפשו אליה.

"אם בחוקתי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם", ופירש"י "אם בחוקתי תלכו - יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו וגו' הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים אם בחוקתי תלכו - שתהיו עמלים בתורה". ויש להתבונן, כיצד רמוז במילים "אם בחוקתי תלכו" ענין העמלות בתורה, דהנה בפשטות נראה דאם כתבה זאת התורה במילים אלו דוקא - הרי זה משום שגרמנו בהם הענין המכוון בתוכם, ודוחק הוא לומר שכל הדרשה היא רק ב"אם אינו ענין" למצוות.

והביאור בזה הוא, דהנה ענין "חוק" הוא לא כפי המקובל, דבר שהוא גזירה בלא טעם, אלא פירושו הוא דבר קבוע, וכמו שמצינו בהרבה פסוקים (חוקות שמים וארץ לא שמתתי", "חוק נתן ולא יעבור", ועוד כהנה וכהנה, אלא דכיון שביאור מושג "חוק" הוא דבר קבוע, משום כך מתפרש גם כדבר בלי טעם, כי דבר בלא טעם הוא דבר קבוע, בעוד שדבר עם טעם משתנה לפי המקומות, דלפעמים ששייך הטעם ופעמים לא, ודר"ק).

והנה, המצוה המעשית היחידה שאדם מחוייב לעשותה מבלי הפסק כלל, בתמידות ובקביעות, היא מצוות "תלמוד תורה", (וזאת דוקא מבחינת המצוות המעשיות שצריכים לעשותם בפועל, דהרי ישנם כמה מצוות תמידיות במחשבה), דתפילין, לדוגמא, על אף שזמן קיומם הוא כל היום כולו, מ"מ פעמים שלא שייך להניחם במשך כל הזמן, דהרי האדם מוכרח להתעסק גם בעשיית שאר צרכיו, משא"כ מצוות תלמוד תורה, אף אם יש לאדם צרכים אחרים, מ"מ מוטלת עליו החובה להיות "עסוק" כל הזמן בתורה, שהיא תהיה חייו ובה יהיה עסקו. כי מהותו של "עסק" הוא, דבר הנוגע ללב לאדם, שכל היום שקוע הוא בו, וחושב רק עליו, ואדם העסוק באמת בעסקו, גם כל עשיית שאר צרכיו היא אך עבור העסק, הוא אוכל ושותה - כדי שיהיה לו כח לעסק, ישן - כדי שיהיה לו כוח לעסק, וכל סדר יומו מסתובב סביב העסק לבדו.

וחיובה של מצוות תלמוד תורה כך הוא, לא שהאדם ילמד מחמת החיוב, יראת העונש וכדו', אלא שגיגע לרמה כזו של חיבור לתורה - **באופן שהיא תהיה עסקו הבלעדי, שכל ראשו, מחשבתו, רצונותיו וצרכיו יהיו מונחים אך ורק בה**, עבודה יעשה את כל מעשיו, ואף תפילותיו ושאיפותיו יהיו עבור הצלחה בתלמודה, וכמש"כ הט"ז (או"ח סי' מ"ז), שמשום כך מטבע הלשון בברכת התורה הוא "אשר קדשנו במצוותיו וציונו לעסוק בדברי תורה", כי אופן לימוד התורה הוא בצורה של עסק, שעומד תדיר בראש מעיניו של אדם, וכל שאר הצרכים הם רק כלי לאפשר את העיסוק בו.

וממילא מעתה, זהו פירוש הכתוב "אם בחוקתי תלכו", ד"ללכת בחוק" פירושו, לעשות את לימוד התורה לקבע, לחוק תמידי שאינו משתנה, ולא להפסיק מלימודה לעולם, וצורת לימוד זו היא הנקראת "עמלות" בתורה, כי רק כאשר האדם מדבק את כל ליבו ונפשו לתורה, שאין לו שיוור מלבדה, רק אז נקרא אדם שהוא עמל בה, אדם אשר מניח את נפשו למנוחת העוה"ז, ואינו עושה את התורה לעסקו הגמור, לא ניתן לקראו בתואר "עמל".

ובזה תבואר גם תמימתנו השניה, דהנה אמרינן בחגיגה (דף טז): "ששה דברים נאמרו בבני אדם, שלושה כמלאכי השרת שלושה כבהמה", ומתבאר בזה, דהאדם שייך או רק למלאכי השרת או רק לבהמה, ולא לעוד